

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

PM
2023-03-17

Ärendenummer
NV-00240-22

Fördelningsplan anslag 1:4 Sanering och återställning av förorenade områden, anslagspost 1, för 2023

Inledning

Av regleringsbrevet för Naturvårdsverket gällande 2023 framgår att vi under 2023 disponerar cirka 800 miljoner kronor för sanering och efterbehandling av förorenade områden inom ramen för det så kallade saneringsanslaget (1:4-anslaget). Fördelningsplanen anger huvuddragen för hur anslagspost 1 av saneringsanslaget fördelas under 2023. Fördelningsplanen är en konkretisering av olika styrsignaler för hur anslagsposten ska fördelas.

Syftet med fördelningsplanen är att ange inriktningen för det statligt finansierade avhjälpande- och efterbehandlingsarbetet för det kommande året och ger samtidigt en översikt över de tre kommande åren. Av fördelningsplanen framgår budgeterade belopp för fördelning till avhjälpande- och efterbehandlingsåtgärder, utredningar, tillsynsprojekt, annat avhjälpandearbete och övriga ansökningar om projektfinansiering.

I fördelningsplanen beskrivs även satsningar och regeringsuppdrag med koppling till saneringsanslaget.

Mål och styrsignaler

För att bidra till möjligheten att nå miljökvalitetsmålet Giftfri miljö till 2030, men även andra miljökvalitetsmål såsom Grundvatten av god kvalitet, God bebyggd miljö, Levande sjöar och vattendrag och Hav i balans, går en så stor andel som möjligt av anslagsposten till avhjälpandeåtgärder. Arbetet med avhjälpande av föroreningskador har även tydliga kopplingar till vissa delmål inom de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, som är en handlingsplan för människornas och planetens välbefinnande. Det gäller delmålen 3.9, 6.3, 11.6, 15.1 och 15.3, som ligger inom God hälsa och välbefinnande, Rent vatten och sanitet för alla, Hållbara städer och samhällen, samt Ekosystem och biologisk mångfald.

Miljökvalitetsmålet Giftfri miljö har sex preciseringar där Förorenade områden är en av dem, *Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de*

inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön, och för att nå det behöver åtgärdstakten ökas. I förlängningen innebär det att fler förorenade områden behöver inventeras och utredas, för att därefter kunna gå vidare till åtgärdsfas, antingen som ett statligt finansierat objekt eller som ett objekt där det finns en ansvarig som finansierar efterbehandlingen. Det kan också innebära att områden avskrivs efter utredning då det klargörs att de inte utgör någon risk.

Hållbarheten är i fokus, och för de åtgärdsobjekt som finansieras via det statliga anslaget prioriteras innovativa metoder framför traditionell schaktning och deponering av förorenade massor. Det leder till hållbara åtgärdsmetoder och mot miljökvalitetsmålet Giftfri miljö men även till att uppnå fler av de andra miljökvalitetsmålen.

För att nå miljömålen och andra mål behöver vi öka takten. Därför genomför Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelsen och Sveriges geologiska undersökning (SGU) en rad workshops och andra aktiviteter under 2023 för att hitta nya och bättre vägar framåt för att nå miljömålen.

Fördelning av anslag 1:4 anslagspost 1 för 2023 och framåt

Anslagspost 1 i anslag 1:4 omfattar flera olika delar som villkoras i regleringsbrevet. Största delen av anslaget går till att åtgärda föroreningar i mark- eller vattenområde, eller grundvatten (tabell 1). Anslaget används även för att minska spridning av miljögifter till havs- och vattenmiljö, särskilt förorenade sediment, till att åtgärda förorenad mark inför bostadsbyggande, och till att bland annat genomföra åtgärder och för stärkta vägledningsinsatser rörande PFAS.

Tabell 1. Översiktlig fördelning av 1:4-anslagets anslagspost 1 för 2023.

Budgetpost	Budget i tkr
Avhjälpandeåtgärder	532 007
Sedimentåtgärder	95 000
Åtgärd av förorenad mark inför bostadsbyggande	42 000
Utredningar	42 000
Tillsynsprojekt	2 000
Konsulter/övriga bidrag m.m.	26 061
Stärkt sedimentarbete	10 000
Samverkan för innovationer	1 500
Bidrag för fordonsflytt	15 000
PFAS-regeringsuppdrag m.m.	35 000
Totalt, anslag 1:4 ap.1	800 568

De åtgärder vi beslutar om under 2023 kommer till stor del att handla om kostnader som uppkommer för 2023, samt 2024 och framåt. Beslut över kommande år fattar vi med stöd av vår bemyndiganderam, så att vi kan arbeta långsiktigt. Detta möjliggör en god planering och framförhållning för fleråriga åtgärdsprojekt. Det innebär även att vi i vissa fall fattar beslut på framtida anslag när anslaget för innevarande år är fulltecknat. Vi ser att flera stora och kostsamma åtgärdsprojekt är på ingång under de närmaste åren, och har därför fått ett stort anslag och bemyndigande för anslagspost 1. Vid ingången av 2023 hade vi redan beslutat om statlig finansiering för avhjälpandeåtgärd för 43 stycken förorenade objekt och på vårt bemyndigande beslutat om ytterligare

avhjälpandeåtgärder för 2024-2032 (tabell 2). Det innebär att vi har ovanligt stor del av anslaget tillgängligt för nya ansökningar om avhjälpande för 2023 och även för kommande två år.

Tabell 2. Beslutade avhjälpandeåtgärder för i år och kommande år.

Beslutade avhjälpandeåtgärder	Uppskattad kostnad i tkr
2023	306 000
2024 - 2032	225 000
Totalt	531 000

Under första halvåret 2023 pågår två olika projekt där förorenade sediment åtgärdas med statlig finansiering från anslagspost 1 för att minska spridning till havs- och vattenmiljö. Dessa projekt har fått beslut om finansiering till en total kostnad av cirka 6 miljoner kronor på vårt bemyndigande under tidigare år. Vi förväntar oss att fler projekt med syftet att åtgärda förorenade sediment kan prioriteras in under 2023. I prioriteringen mellan olika projekt beaktar vi bland annat riskerna för ökad förorenings-spridning till följd av ett förändrat klimat, som till exempel intensiva skyfall, skred och förhöjda havsvattennivåer.

En del av anslagspost 1 är avsedd för att underlätta bostadsbyggandet på förorenade områden genom statligt stöd för att åtgärda den förorenade marken, och på så sätt bidra till ökat bostadsbyggande. Det innebär samtidigt att marken återanvänds, så att trycket på oexploaterade grönytor minskar, vilket leder till en bra livsmiljö, och bevarar ekosystemtjänster som till exempel rekreationsmöjligheter och friluftsliv. För närvarande är 10 miljoner kronor in-tecknade för tre olika projekt som fått beslut om statlig finansiering på vårt bemyndigande under tidigare år. Vi beräknar att under 2023 prioritera in fler projekt med syftet att åtgärda förorenad mark inför bostadsbyggande.

Från anslagspost 1 fördelar vi även statsbidrag för utredningar inom MIFO fas 2, förstudie och huvudstudie, så att sådana ska kunna genomföras innan länsstyrelsen ansöker om statlig finansiering för åtgärder. Vi har två ansöknings- och beslutstillfällen per år för utredningar, vilket ger en möjlighet att redan pågående utredningar kan slutföras så snabbt som möjligt, och att fler färdigutredda objekt därefter snabbare kan komma in i åtgärdsfas. Det leder i sin tur till att åtgärdstakten ökas och miljömålet Giftfri miljö snabbare kan nås. Länsstyrelserna anger i sina ansökningar en prioritetsordning för de utredningsobjekt de söker statsbidrag för, och vi prioriterar in redan pågående utredningar före nya utredningar, så att fler utredningar kan färdigställas. Alla länsstyrelser som ansökt blir beviljade statsbidrag för utredningar, och för 2023 har vi hittills beviljat cirka 34 miljoner kronor i statsbidrag för utredningar på 70 olika förorenade objekt. Vi avser att besluta om ytterligare cirka 12 miljoner kronor i statsbidrag för utredningar för 2023 i samband med vårens beslutstillfälle. I samband med regleringsbrevet har det även blivit tydligt att inventering av nya förorenade områden kan vara aktuellt, särskilt med fokus på sediment och PFAS.

I regleringsbrevet framgår att anslagspost 1 får användas för utgifter för att förebygga och förhindra stora saneringskostnader och risker med PFAS. I dagsläget finns dock mycket få färdigutredda PFAS-objekt som är redo för att gå in i åtgärdsfas. Med anledning av det har vi därför (liksom för 2022) efterfrågat

från länsstyrelserna att de lyfter fram fler PFAS-objekt i sina ansökningar om statsbidrag för utredningar under 2023, så att takten på PFAS-objekten kan öka.

Vi fördelar även bidrag till länsstyrelserna för att de ska kunna arrangera årliga handläggarträffar (Sydlänsträffen, Norrlänsträffen, Mälarlänsträffen), som syftar till kunskapsuppbyggnad och kunskapsöverföring inom efterbehandlingsområdet inför framtida sanerings- och återställningsinsatser i landet. För 2023 har vi även beslutat om bidrag till länsstyrelsen för att genomföra en nationell huvudmannaskapsutbildning, som syftar till att höja kunskapsnivån hos både befintliga och nya huvudmän samt belysa förändringarna i den statliga finansieringen och öka förståelsen för statsbidrag kontra statligt stöd. Naturvårdsverket planerar även att arrangera en EBH-träff för handläggare på länsstyrelsen i oktober månad för att bidra till kunskapsöverföring, samverkan och samordning inom arbetet med förorenade områden.

Av regleringsbrevet framgår att vi ska finansiera även andra myndigheters arbete inom våra regeringsuppdrag. 3 miljoner kronor får användas inom regeringsuppdraget för PFAS-förorenade områden (RUPFO) och 10 miljoner kronor får användas för fortsatt samverkan inom regeringsuppdraget för sediment (Sesam).

I regleringsbrevet framgår att anslagspost 1 får användas för att flytta fordonsvrak. Vi beslutar om bidrag till kommuner för att skrota, förvara och transportera fordonsvrak. Ersättningen är max 5 000 kronor per skrotat fordonsvrak och ansökan görs av kommunen i en enkel e-tjänst via Naturvårdsverkets webbsida Flyttning av fordonsvrak.

Hantering av statlig finansiering och förbättringsarbete

När nya ansökningar om statlig finansiering inkommer prioriteras dessa in så snabbt som möjligt med hänsyn till det utrymme som finns för respektive år. Vi informerar länsstyrelserna löpande om att det i ansökningarna ställs särskilda krav på planering, framförhållning, realistiska budget- och tidsplaner, samt behov av att minska projektrisker. För att dyra projekt lättare ska kunna rymmas inom anslaget och bemyndigandet är det av stor vikt att kostnaderna fördelas jämnt över flera år. Genom vårt kontaktskap med länsstyrelserna har vi en god dialog med varje län.

Vi arbetar fortlöpande med att minska oförbrukat medel hos länsstyrelserna. Detta gör vi genom att fortsätta utveckla och förbättra våra rutiner avseende den löpande uppföljningen av åtgärdsprojekten. Vi fortsätter också att utveckla och förbättra våra rutiner avseende den löpande uppföljningen av länsstyrelsernas ekonomiska årsredovisningar. Under 2023 kommer vi även fortsätta se över årsredovisningsmallen för att förenkla och förtydliga för länen. Inför redovisningen av den ekonomiska årsredovisningen 2023 planerar vi även för en utbildningsinsats om hur mallen ska fyllas i. Även arbetet för att effektivisera vår uppföljning av de inkomna årsredovisningarna, för att ta beslut om omfördelning och återbetalning av oförbrukat medel, kommer fortsätta under 2023, så att dessa finansieringsmedel kan fördelas till andra högprioriterade objekt.

Den 9 mars 2023 har vi uppdaterat Naturvårdsverkets vägledning Kvalitetsmanual för användning och hantering av statlig finansiering till

avhjälpande av föroreningskador till utgåva 16. Kvalitetsmanualen är ett levande dokument och uppdateras löpande. Primära målgruppen är länsstyrelser och kommuner men även fastighetsägare och andra huvudmän för statligt finansierade utredningar och åtgärder av förorenade områden.

Med anledning av det nya regelverket som infördes föregående år görs en översyn under 2023 av Naturvårdsverkets nationella plan för avhjälpande av föroreningskador inför utgåva 4. Planen är upprättad enligt bidragsförordningen och stödförordningen. I planen anges prioriteringsordningen så att statligt finansierade åtgärder genomförs av de mest prioriterade förorenade områdena i landet. Den är styrande för hur vi beslutar om statlig finansiering till avhjälpande av föroreningskador, och är vägledande för länsstyrelserna i deras arbete med ansökningar om statlig finansiering. Vi ser att det finns ett behov av att se över vissa av prioriteringsgrunderna som anges i planen.

Vi genomför ett projekt om erfarenhetsåterföring där en genomgång av ett stort antal slutredovisningar ligger till grund för arbetet. Syftet är att lyfta erfarenheter från tidigare åtgärdsprojekt som kan vara till hjälp för framtida åtgärdsprojekt. Vi väljer att lyfta erfarenheter som handlar om upphandling, planering, ekonomi och juridik. Valet av kategorier av erfarenheter kommer dels från innehållet av erfarenheter i genomgångna slutredovisningar, dels utifrån vad länsstyrelsen har efterfrågat vägledning kring. Erfarenheterna kommer att tillgängliggöras på en ny sida på Naturvårdsverkets webbplats.

Under 2023 gör vi ytterligare en satsning på att uppdatera och förenkla vår instruktion för slutredovisning av åtgärdsprojekt, vilket då även blir en del av det generella arbetet för att förenkla och effektivisera handläggningen av åtgärdsprojekt hos länen och Naturvårdsverket.

Regeringsuppdrag inom förorenade områden

Naturvårdsverket har fått i uppdrag av regeringen att tillsammans med länsstyrelserna stärka och utveckla sin vägledning och samverkan med berörda aktörer (bl.a. SGU, kommunerna), i syfte att bidra till en så effektiv hantering som möjligt av statsbidrag och statligt stöd för efterbehandling av förorenade områden. Fokus ska vara på de förordningsförändringar som har genomförts, och samtidigt få till ett samlat och ändamålsenligt system utifrån de förutsättningar som finns. Inom uppdraget har bl.a. samverkan utvecklats, mallar, checklistor och vägledningsmaterial tagits fram på länsstyrelsernas EBH-portal samt i Naturvårdsverkets Kvalitetsmanual. En förstudie för utveckling av digitalisering har tagits fram i samarbete med länsstyrelserna främst i syfte att effektivisera ansökningsprocessen. Fortsatt samverkan mellan myndigheterna kommer att ske efter att uppdraget redovisats. Uppdraget redovisades till regeringen den 17 februari 2023.

Naturvårdsverket fick ett nytt regeringsuppdrag gällande förorenade sediment 2023. Detta är en uppföljning av tidigare regeringsuppdrag om sediment (RUFs). Det finns ett stort behov av att åtgärda förorenade sediment och förhindra att nya förorenade sedimentområden uppstår. För att uppnå detta behöver föroreningskällor identifieras och förebyggande åtgärder genomföras av de föroreningskällor som sprider föroreningar till sedimenten. Att prioritera åtgärder uppströms kommer att minska eller förhindra vidare spridning av

föroreningar till havs- och vattenmiljö. Vägledning avseende inventering och riskbedömning av förorenade sediment håller på att utvecklas inom ramen för regeringsuppdraget. Under de kommande åren förväntar sig Naturvårdsverket ett ökat antal ansökningar om statlig finansiering som avser utredningar och avhjälpandeåtgärder i förorenade sedimentområden.

Naturvårdsverket fick ett regeringsuppdrag gällande PFAS-förorenade områden (RUPFO) under 2022. Det fortsätter under 2023 och 2024 med att utveckla och stärka den nationella samordningen och vägledning kring problemen med PFAS-förorenade områden för att stärka samverkan och styra arbetet framåt. Arbetet sker i samverkan med andra berörda myndigheter. Myndigheternas arbete med uppdraget rapporteras årligen till regeringen av Naturvårdsverket i vår årliga lägesbeskrivning med arbetet om efterbehandling av förorenade områden. Även andra myndigheter har fått uppdrag att arbeta inom satsningen på PFAS däribland bland annat Statens geotekniska institut (SGI) och SGU.

Några särskilda satsningar inom förorenade områden 2023

Naturvårdsverkets handlingsplan för klimatanpassning uppdateras under 2023 avseende 2023-2025. Förhöjda havsvattenstånd, mer frekventa och mer intensiva skyfall medför en ökad risk för översvämning, ras, skred och erosion, vilket i sin tur kan leda till att föroreningar i mark och sediment sprids. Fler än 3 700 förorenade områden med riskklass 1 och 2 är belägna så att dessa väntas bidra till en ökad risk för spridning av föroreningar vid sådana händelser. I handlingsplanen framgår ett antal åtgärder som ska vidtas för bland annat förorenade områden. Exempel på sådana åtgärder är ökad tillsynsvägledning, att med hjälp av prioriteringsgrunderna i nationella planen prioritera in ansökta åtgärdsobjekt för statlig finansiering där ökad risk för förorenings-spridning till följd av ett förändrat klimat har beaktats, framtagande av en webbvägledning avseende klimatanpassning inom arbetet med förorenade områden, och översyn av parametrarna i riktvärdesmodellen utifrån ett klimatanpassningsperspektiv.

Vi gör en översyn av våra samtliga webbsidor om förorenade områden för att förenkla och uppdatera stödet utifrån våra rapporter som publicerades 2009 (rapport 5976, 5977 och 5978). Översynen innebär gallring och uppdatering av presenterad information. Under 2023 och framåt informerar vi också om uppdaterad webbvägledning inom bl.a. riskbedömningar, generella riktvärden och inventering. Gällande inventeringen har vi i februari 2023 uppdaterat vår branschlista och lagt till sedimentrelaterade branscher, fler PFAS-relaterade branscher och även 1,4-dioxan. En insats för att öka förståelsen för den statliga finansieringen för avhjälpande av förorenings-skador genomförs också genom framtagande av lättillgängliga webbsidor, som visar på de resultat som den statliga finansieringen av avhjälpandet åstadkommit hittills.

Under 2023 arbetar vi också med vägledning för att underlätta för tillsynsmyndigheter att ställa miljömässigt motiverade krav på åtgärder och bedömning av plats-specifika riktvärden och åtgärds-mål. Detta är en del av Naturvårdsverkets nationella tillsynsstrategi. Tillsynsstrategin har två fokusområden inom förorenade områden: tillsyn av prioriterade förorenade områden med riskklass 1 och 2, respektive anmälan om avhjälpandeåtgärd enligt 28 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Som ett led i att genomföra tillsynsstrategin kommer vi under 2023 publicera

vägledning om bakgrundshalter vid riskbedömning av förorenade områden. Vi arbetar också med vägledning om platsspecifika riktvärden och representativa halter. Arbeta pågår också med översyn av ingångsdata till riktvärdesmodellen i syfte att säkerställa att riktvärden beräknas utifrån aktuell kunskap om risker relaterat till föroreningar i mark. Som en del i arbetet med samordningen av tillsynsvägledning har vi också en aktiv roll i länsstyrelsernas nationella tillsynsvägledningsgrupp, samt att vi finansierar årliga tillsynsprojekt.

Inom ramen för tillsynsstrategins fokusområden för avfall ingår även en satsning på bättre tillsynsvägledning inom masshantering, som är relevant även för förorenade områden. Det pågår ett arbete med att uppdatera Naturvårdsverkets vägledning för masshantering och återvinning av avfall för anläggningsändamål, där fokus under 2023 och 2024 ligger på riskbedömning. Med det nya vägledningmaterialet är förhoppningen att den miljö- och hälsomässigt säkra användningen av schaktmassor kan öka, vilket bland annat kan leda till minskat behov av transport av massor från förorenade områden till deponi.

Naturvårdsverket arbetar för att öka användningen av ny teknik och hållbara åtgärdslösningar i de åtgärder som finansieras genom 1:4-anslaget. Som en del i detta arbete har det upprättats en arbetsgrupp för innovation vars uppdrag är att, så långt det är möjligt, försöka uppmuntra den faktiska användningen av nya hållbara tekniska lösningar. En annan del av uppdraget kommer syfta till administrativa förändringar och regelförenklingar, för att på så sätt sänka trösklar och uppmuntra till alternativa åtgärdslösningar. Frågor som rör innovationsarbetet inom efterbehandling av förorenade områden behandlas även i samverkan med andra myndigheter; bl.a. länsstyrelserna, SGU och SGI.

Under andra kvartalet kommer EU-kommissionen att presentera ett nytt förslag till markdirektiv. Det långsiktiga målet med det kommande lagförslaget är att uppnå god markhälsa i hela Europa till år 2050. Naturvårdsverket samordnar svenska myndigheters synpunkter på de områden som kan komma att ingå i förslaget. Förhandlingarna rör bland annat definitionen av markhälsa, hållbar markförvaltning, förorenade områden, markövervakning och ianspråktagande av mark. Naturvårdsverket har även sammanställt preliminära analyser av vad förslaget på markdirektiv kan komma att omfatta, och hur svenska myndigheter ställer sig till detta. Lagförslaget väntas komma i juni 2023.